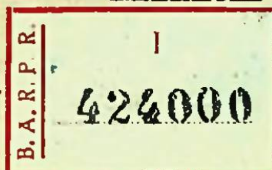
GROZEA

MARE HAIDUC NAȚIONAL

ILUSTRAT CU 7 GRAVURÏ

de

D. D. P.

EDIŢIA I.

BUCURESCI

TIPO-LITOGRAFIA DOR. P. CUCU, STR. LIPSCANI 3.

1882.

GROZEA

MARE HAIDUC NATIONAL

Sunt maĭ mult de patru-ḑecĭ de anĭ, de când ţéra de la un capĕt la cel alt resuna de numele unuĭ mare haiduc, ale căruĭ fapte eraŭ judecate în maĭ multe felurĭ, dupĕ felul ómenilor cari vorbiaŭ despre dênsul.

Aşa, dacă vorbiaĭ despre Grozea cu grecul, cu jidanul, cu cămătarul, cu linguşitorul boeresc orĭ cu slugarnicul palatuluĭ, trebuia să creḑĭ că n'a stat pe lume om maĭ crud şi maĭ fără inimă de cât acest bandit. Dacă vorbiaĭ însă cu ţĕranul român, cu acel ţĕran care nu 'şĭ vênduse până şi cenuşa din vétră pentru a bea rachiul otrăvit al cărciumaruluĭ, saŭ care nu se prostise până a se face unealta de fapte rele în mâna arendaşuluĭ; cu acel ţĕran care încă nu uitase mărimea neamuluĭ român şi suferinţele ce el a indurat de la tóte jivinele grecescĭ saŭ jidovescĭ lepădate din alte ţĕrĭ şi venite aicĭ pentru a se pricopsi cu orĭ ce chip, dacă cu unul din aceştia vorbiaĭ despre Grozea, el îşĭ făcea cruce după

datina strămoşéscă şi în legea creştinéscă şi 'ţi respundea: Domnul să 'ĭ aibă sufletul în sfânta luĭ pază; căcĭ, mult bine a maĭ făcut acel om ţĕranuluĭ cu adevărat român.

Astădĭ chiar, sunt judeţe în carĭ se maĭ vorbeşte despre acest voinic mare, de şi se întêmplă, cum am dis, să audĭ faptele luĭ povestite în maĭ multe felurĭ, şi dându-se bandituluĭ diferite nume, precum: „Grozea; spaima ciocoilor. etc.

Adevĕrul este că Grozea, avea maĭ multe nume, pe carĭ le lua, după cum îĭ venea maĭ bine, când era vorba să scape de urmărirea potereĭ.

Eŭ însă nu voiŭ stărui asupra adevăratuluĭ sĕŭ nume de botez; şi, pentru că acest om ducea cu el, în orĭ ce parte, Groaza, 'l voiŭ numi „Grozea", porecle care, de alt-fel, îĭ se dedese chiar de tovarăşiĭ luĭ de fapte.

Afară de acésta, scopul meŭ de căpetenie, prin acéstă scriere, este maĭ mult să aduc încă o dovadă că în vremile grele, în carĭ românul suferea şi gemea strâns în lanţurile nesciinţeĭ şi în ghiarele ciocoilor, pe lângă neuitaţiĭ boerĭ marĭ, stâlpiĭ acesteĭ ţĕrĭ carĭ 'şi jertfeaŭ şi averĭ şi viaţă pentru ţéră; pe lângă apostoliĭ lumineĭ şi patriotismuluĭ, carĭ muriaŭ chiar de fóme pentru a duce, din loc în loc, adevĕrul şi lumina; pe lângă tóte acele făpturĭ ale luĭ Dumnedeŭ carĭ înţelegeaŭ reaua stare a poporuluĭ român şi voiaŭ cu orĭ ce chip ridicarea ţĕraruluĭ, care este talpa caseĭ şi nădejdea viitoruluĭ; pe lângă toţĭ aceştia, eraŭ şi alţĭ apostolĭ aĭ românismuluĭ carĭ, departe de lume, în desimea pădurilor, cu arma la braţ şi cu pistoalele în brâŭ, serviaŭ tot aşa de bine causa naţională.

Deosebirea între uniĭ şi alţiĭ era numaĭ acésta: Pe când ceĭ d'întâiŭ se bucuraŭ de avere, ori de bun condeiŭ; ceĭ d'al doilea, n'aveaŭ de cât o inimă simţitóre, un curagiŭ nestrămutat, o carabină ghintuită şi şése pistoale la cingătóre saŭ la coburiĭ şeleĭ. Pe când ceĭ d'întâiŭ, luptaŭ în mijlocul lumeĭ, în contra tuturor duşmanilor ţěreĭ, ingrijindu-se maĭ mult de binele poporuluĭ de cât de averile şi viaţa lor; ceĭ d'al doilea, luptaŭ în locurĭ retrase, ne fiind băgaţĭ în sémă în lumea cea mare, şi luptaŭ adĭ în contra unuia, mâne în contra altuia dintre duşmanĭ, fără ca faptele lor să fie ruşinóse.

Dacă haiduciĭ naţionalĭ ucideaŭ câte uă dată, era numaĭ pentru că eĭ sciaŭ bine că atuncea când aĭ o rană veninoasă care 'ţĭ póte primejdui viaţa, este maĭ bine să taĭ din rădăcină carnea otrăvită pentru ca să scapĭ corpul întreg. Eĭ înţelegeaŭ că suferinţele ţěranuluĭ nu vor înceta de cât numaĭ atuncea când ţéra va fi curăţită de grecĭ şi de jidanĭ, de arendaşĭ cămătarĭ, de ciocoĭ boerescĭ şi de linguşitorĭ domneştĭ. Eĭ înţelegeaŭ că pe cât este de frumos a face bine omuluĭ cinstit, muncitor şi adevěrat român, pe atâta este ruşinos a te uita cu nepăsare cum păgânul te necinsteşte în ţéra ta, te jefueşte în casa ta, 'ţĭ batjocureşte femea şi copilul, te bate la scară ca pe vite, 'ţĭ vinde ţéra pe banĭ şi apoĭ o ia la sănătoasa peste graniţă, el cu punga plină din sudoarea şi sângele românuluĭ, iar tu care aĭ suferit după urma luĭ, să fiĭ vĕndut la strein şi sărăcit până a deveni tâmpit. Eĭ înţelegeaŭ, în fine, că a ucide pe acela care voesce a te ucide, este ca şi cum te aĭ apăra în potriva unuĭ

câne turbat, orĭ în potriva lupuluĭ flămând; că nu este bine a lăsa fiara sĕlbatică să intre în staulul tĕŭ; ci trebuie să cauţĭ a te scăpa de ea orĭ cu puşca, orĭ cu bâta cea sănătoasă, orĭ cu ascuţişul cuţituluĭ.

*
* *

In vremea când se petrecu faptele pe carĭ le voiŭ povesti, ţéra nóstră, încă nu scăpase de tóte javrele de streinĭ lacomĭ, slugarnicĭ, cruḑĭ şi nesăturaţĭ. Incă nu scăpase de legile neomenescĭ, carĭ puneaŭ pe ciocoiŭ maĭ pre sus de ceĭ alţĭ ómenĭ, iar pe ţĕran maĭ pre jos de cât vitele din curtea boeréscă.

Ciocoiul nu plătea bir, nu mergea la oaste, nu muncea pămêntul, nu învăţa de cât să fie şarlatan şi linguşitor. Iar ţĕranul era bătut la scară din porunca vătafuluĭ din curte, fata saŭ femea luĭ necinstită de orĭ ce lichea gulerată; era pus la bir, trimis la oaste numaĭ el singur, şi chiar ucis, fără mustrare de cuget şi fără judecată. Maĭ multă milă avea ciocoiul de cânele sĕŭ, de cât de bietul român care n'avea altă vină de cât că muncea de diminéţă până séra, topindu-se de arşiţa căldureĭ orĭ încovoindu-se sub lovitura biciuluĭ, pentru ca să răscoléscă pămêntul, să hrănéscă şi să îmbogăţéscă pe venetic; n'avea altă vină de cât că în vremea de pericul pentru naţiune, lăsa în lacrimĭ pe femeiă, copiĭ şi părinţĭ bătrânĭ, lua puşca orĭ cósa şi se ducea cu inimă bună să apere moşia şi vétra sa de încălcările din afară.

Copilăria Haiducului

Grozea era copil abia de 14 anĭ, când părinţiĭ luĭ, ómenĭ de ispravă, muriră unul după altul în satul în care eraŭ născuţĭ, în judeţul Dâmboviţa, nelăsându-ĭ altă avere de cât doă braţe sănătóse şi un bordeiŭ la marginea satuluĭ, în care el vĕḑuse lumina ḑileĭ şi împrejurul căruia 'şĭ petrecuse aniĭ de copilaşiŭ. Alte rude, el nu maĭ avea, căcĭ uniĭ muriseră maĭ înainte, iar alţiĭ plecaseră din sat după hrană, căcĭ acolo unde 'şĭ aveaŭ legăturile lor de naştere şi de familie nu maĭ putuseră trăi, din pricina arendaşuluĭ moşieĭ, care le lua dijmă grea şi ĭ adusese în sapă de lemn.

El era fiul luĭ Sandu rotarul şi al Bălaşeĭ. Tatăl sĕŭ, trăise cu meşteşugul ce învăţase şi era în stare să 'şĭ hrănéscă nevasta şi singurul lor copil, pe „Dragul tati", cum 'l numea el. Mórtea însă, veni să despartă de lume pe buniĭ părinţĭ şi să lase singur, sub cer şi fără ajutor pe fragedul copil.

Grozea, a duoa ḑi după mórtea mameĭ sale, de şi copil, 'şĭ aduse aminte că a rĕmas singur pe lume ; şi, părăsind bordeiul pustiŭ al părinţilor sĕĭ plecă plângênd şi se îndreptă către casa arendaşuluĭ.

Acolo, ceru de mâncare, căcĭ de duoă ḑile, n'avusese, sermanul, de cât un codru de mămăligă în care muşcase nenorocita luĭ mamă cu o ḑi dnainte de mórtea eĭ. Ceru de mâncare şi făgădui

să muncéscă orĭ la ce l'ar pune, numaĭ să nu 'l lase pe drumurĭ. Dar, în loc de a li se face milă de el, slugile şi maĭ ales vătaful din curte, 'l luară la gónă ca pe un dobitoc vătămător, şi asmuţiră câniĭ pe el, ḑicêndu-ĭ să se ducă unde va sci, de óre-ce este prea mic pentru a fi bun de muncă.

Bietul copil flămând şi gonit, se retrase până din-colo de pórtă şi acolo, sdrobit de plânset, se aşeḑă jos, 'şĭ puse miciĭ seĭ obrajĭ între mânĭ şi oftă greu.

'I era fóme; 'ı era frig. Plânse mult; dar în disperarea luĭ, nu putea ḑice de cât din când în când „Maică!" Unde eştĭ tu, să viŭ şi eŭ acolo?... De ce m'aĭ lăsat aicĭ să mor ca un câne?.. Unde să mĕ duc, şi pe cine să găsesc în locul tĕŭ?..

Adormi. Era pe la apusul sóreluĭ şi el dormia încă. Póte că în somnul luĭ, vedea pe buna luĭ mamă, pe blândul sĕŭ tată; se vedea póte în bordeiul lor, adunaţĭ cu toţiĭ împrejurul meseĭ, înconjurat de mângăerile şi de poveţele bunilor seĭ părinţĭ. Póte că în somnul luĭ, avea destulă putere ca să 'şĭ vadă viitorul şi să înţelégă că va veni o ḑi, o fericită ḑi, când el, uitatul copil orfan, va plăti şi va resplăti pe aceia cari 'l goneaŭ şi 'l insultaŭ. Póte că în somnul luĭ, înţelegea limpede că mulţĭ alţiĭ ca dênsul aŭ avut aceaşĭ sórtă; că maĭ toţĭ semeniĭ seĭ indură aceleaşĭ umilinţe, nu din greşala lor, ci din fapta omuluĭ. Póte că în somnul luĭ, devenise un filosof asupra stăreĭ ţĕranuluĭ român şi un eroŭ mândru şi resbunător.

Se înoptase, şi boerul, arendaşul moşieĭ, încă nu venise a casă. El era dus în satul vecin, unde,

în unire cu zapciul, învoise pe săteni a bea de la cârciuma, pe care el o ţinea acolo, câte duoă vedre rachiŭ pe an, cu condiţiune ca fie care să 'i munciască câte un pogon de arătură, unul de seceră, treĭ ḑile la arie şi să 'i maĭ aducă fiecare la crăciun o limbă de porc şi doĭ puĭ graşĭ de găină.

Copilul încă dormia; când arendaşul însoţit de femea luĭ şi de zapciŭ, intra pe pórtă, în trăsura lor cea noă.

La sgomotul trăsureĭ, Grozea se deşteptă, şi nu putu ḑice de cât: Mamă... 'mĭ e fóme! Nimenĭ însă nu 'l auḑi; vizitiul, învârtind biciul, 'l lovi peste abraz, şi numaĭ atuncĭ, copilul 'şĭ aduse aminte unde era şi ce era.

Atuncĭ, o rază de speranţă avu el. Creḑu, în nesciinţa luĭ, că póte boerul va fi maĭ bun de cât slugile, şi că, orĭ cum, cucóna va fi o femeiă şi nu 'l va lăsa să peară.

Alergă după trăsură şi eşi înaintea boerilor, pe când aceştia intraŭ în casă.

— Cine eştĭ tu?, — întrebă arendaşul, un grec mare şi spătos, cu barba roşie şi ochiĭ micĭ.

— Sunt copilul luĭ Stan rotarul care a murit. Erĭ a murit şi mama. Eŭ nu maĭ am pe nimenĭ şi... 'mĭ e fóme.

Boerul însă, beat de bucurie pentru isprava ce făcuse în satul vecin, nicĭ nu se osteni să înţelégă posiţiunea miculuĭ nenorocit, şi respunḑêndu-ĭ scurt: Ce 'mĭ pasă?, intră pe uşă bombănind: „Nu eştĭ bun de muncă şi nu eştĭ rudă cu mine.“

Copilul disperat rĕmase încremenit lângă uşă.

Cucóna care stătuse încă puţin de vorbă cu

zapciul vĕḑênd pe nenorocit că era tot acolo 'l întrebă ce caută, şi dânduі-se acelaşiŭ rĕspuns, începu să rîḑă cu un rîs de hienă şi adresându-se către zapciŭ, 'ĭ ḑice: fă bine, chir Polichronie şi pune să dea câte-va bice ţărănoiuluĭ ăstuia care este atât de obrasnic în cât vine la mine ca la măsa şi 'mĭ cere demâncare.

Zapciul porunci îndată unuĭ vătăşel, care dete un brâncĭ şi duoĕ bice luĭ Grozea, ameninţându'l că dacă nu plécă din curte, 'l omóră în bătaie.

Nimic nu maĭ putea mângăia pe bietul strein. Nicĭ o inimă nu se găsea la curtea boeréscă; nicĭ măcar o rămăşiţă din cualităţile femeeĭ, nu întâlnise în sufletul degenerat al cucóneĭ. Arendaşul era grec venetic, cămătar murdar şi stupid. Cucóna, de şi fată de român, era însă fată de ciocoiŭ, fată de linguşitor, fată de pasăre răpitóre, soţie de arendaşiŭ, inimă de pétră!

Nóptea se întinsese peste lume şi norĭ groşĭ se adunaŭ din tóte părţile. Pare că însăşĭ natura 'şĭ dedese mâna cu călăiĭ în contra miculuĭ orfan.

El plecă trist şi bătut şi o luă în lungul satuluĭ, ne sciind în cotro merge. Îĭ era fóme şi frig; plóia începuse a cădea şi a stropi obrajiĭ arḑĕtorĭ aĭ copiluluĭ, iar vêntul 'ĭ isbea sînul şi 'ĭ răpea lacrămile de pe obraz, ca şi cum nicĭ plânsul, acéstă măngăiere a nenorocituluĭ şi acéstă limbă Dumneḑeiască a suferinţeĭ nu era ertat să maĭ răcorésçă inima luĭ Grozea.

In tóte părţile lumea dormia. Nicĭ o licărire nu se maĭ vedea, nicĭ pe pământ nicĭ pe cer.

Ar fi bătut póte la vre-o uşă; dar nu îndrăsni să turbure liniştea ómenilor aşa de târḑiŭ.

Dumneḑeŭ, însă, care vede tóte şi nu lasă nicĭ

o dată pe nenorocit, 'ĭ veni în ajutor, şi Grozea 'şĭ aduse aminte de moşĭ Toma, unchiul Marieĭ, fata cu care el se întâlnea în tóte ḑilele la puţul din rěspânte de unde luaŭ apă pentru casă şi cu care vorbia adesea de părinţiĭ lor.

La acéstă gândire, el speră că în sfârşit va găsi o uşă unde să pótă bate fără sfială, de óre-ce moşĭ Toma era omul cel maĭ bun din sat, iar Maria era orfană ca şi dênsul.

Cu acéstă gândire, Grozea 'şĭ iuţi pasul, şi bătu la uşă.

Fu priimit cu bucurie. Maria 'ĭ aduse îndată un codru de mămăligă şi o strachină de lapte de la unica lor văcuţă, care le maĭ rěmăsese din treĭ vacĭ grase şi lăptóse, de óre-ce una 'ĭ murise de curênd, iar una 'ĭ fusese luată de arendaşiŭ, sub cuvênt că ar fi fost prinsă în porumb, şi că atâta ar face paguba găsită acolo.

A duoa ḑi de diminéţă, Grozea se sculă bine odihnit, dar încă trist, pentru că nu scia dacă în séra următóre va găsi nisce ómenĭ tot aşa de bunĭ ca moşĭ Toma.

Bětrânul însă, om de inimă şi bun român, înţelese întristarea copiluluĭ şi 'ĭ ḑise să rěmână la el, s'ajute Marieĭ când va duce vaca la érbă, când va căra apă şi să fie al lor până când se va face maĭ mare şi va putea fi destoinic a intra slugă unde-va.

Din acea ḑi, Grozea nu maĭ avu altă măhnire de cât că este strein pe lume şi că este prea mic pentru ca să pótă mulţumi cât ar fi voit el pe bunul moş Toma.

Numaĭ din când în când lacrămile 'l podidiaŭ, şi se amestecaŭ pe buze, cu numele sfânt al mai-

ceĭ sale. El plângea, vĕḑêndu-şĭ posiţiunea; dar, în tot-d'auna găsea un cuvênt de mângăere, o picătură de balsam pentru rana ce sta deschisă în inima luĭ; şi acest cuvênt, şi acest balsam, veniaŭ de la Maria care ca şi el era orfană!

Inimile lor începură a se înţelege, pentru că numaĭ o inimă care suferă póte înţelege pe o alta. Aşĭ putea ḑice chiar că eĭ se iubiaŭ atât de mult în cât orĭ de câte orĭ Grozea era ocupat cu câte ceva, împrejurul caseĭ, orĭ în casă, orĭ căra apă, orĭ mătura curtea, orĭ închidea vaca, Maria nu lipsia a fi şi ea în apropierea luĭ, a'ĭ ajuta cu voie bună, a'ĭ suride un surîs dulce şi nevinovat, a'ĭ spune câte o glumă orĭ câte o ghicitóre; cu un cuvênt, a'l face să uite. pe cât se póte, dorul ce'ĭ muncia sufletul şi 'ĭ rodea inima, saŭ, cel puţin, a'l face să amâne întristatele luĭ gândurĭ pentru altă dată când Maria n'ar fi fost lângă el. Ea însă, avea tot-d'auna grije a nu lăsa singur pe fratele eĭ, după cum 'l numia, aşa în cât ḑilele treceaŭ şi cu ele împreună Grozea plângea maĭ puţin şi maĭ rar, peutru că, cu cât timpul trecea, cu atâta el se obicinuia maĭ mult să uite nenorocirile şi cu atâta rana sufletuluĭ sĕŭ se închidea sub balsamul răcoritor a surióreĭ luĭ, al orfaneĭ Maria.

Maria n'avea de cât 9 anĭ; însă ea era una din acele fiinţe pe carĭ natura le desvoltă prea de timpuriŭ pentru a le face să trăiască în căţiva anĭ o viaţă întrégă, cu tóte bucuriile şi suferinţele omenescĭ. Ea era óchese; avea ochiĭ negri şi marĭ, buzele subţirĭ dar bine potrivite, talia înaltă şi încovoietóre, glasul dulce şi tremurător, o inimă simţitóre şi generósă; în sfîrşit,

avea tot ce compune pe femee, pe adevĕrata femee a poetuluĭ, pe aceea care e menită de la Dumnedeŭ să fie bună amantă, bună soţie, bună mamă.

Vremea trecea şi ceĭ duoĭ copii adoptivĭ aĭ luĭ moşĭ Toma se măriaŭ şi se iubiaŭ. Era între dênşiĭ o iubire curată, îngeréscă, una din acele simpatiĭ, carĭ deosibesc pe ómeniĭ aleşĭ. Era între dênşiĭ acelaşĭ curent electric care 'ĭ străbătea; aceiaşĭ gândire, pentru că aveaŭ acelaşĭ dor care 'ĭ muşcase de inimă şi aceiaşĭ curăţenie în faptele şi vorbele lor. Se părea că vede cine-va întrênşiĭ pe poetul Dante unindu-şĭ inima încă din copilăria sa cu dulcea luĭ Beatrice, pe care maĭ târdiŭ avea să o pérdă, după cum Grozea, nu peste mult avea să pérdă, să pérdă el singur, pe dulcea luĭ şurióră, pe scumpa luĭ Maria.

Trecuse tocmaĭ duoĭ anĭ de când Grozea şedea la moşĭ Toma.

Pe atuncĭ, arendaşul moşieĭ, pe care 'l vom numi Megalicheades, tocmaĭ sfîrşise o judecată ce avusese cu satul vecin, pentru că locuitoriĭ, siliţĭ de nevoie, se tocmiseră cu el, cum am spus maĭ înainte, să bea rachiŭ de la cârciumă pentru muncă; şi, pentru că tocméla era fórte grea, de şi eĭ primiseră, — de óre ce altă cârciumă nu era în sat, — dar, ne putênd face tótă munca pentru care se legaseră, arendaşul 'ĭ chemase în judecată şi prin mijlocirile luĭ bănescĭ, reuşise a face să se condamne satul întreg la nişte sume nebunescĭ ca despăgubirĭ şi cheltuelĭ

In zadar aŭ fost rugăciunile sătenilor de licheaua de Megalicheades pentru ca să le maĭ erte cê-va din condemnaţiune; în zadar aŭ fost

plânsetele femeilor şi copiilor ameninţaţĭ a ajunge pe drumurĭ. Inima de fanariot a arendaşuluĭ creştea cu cât maĭ mult rugăciunile şi lacrămile 'ĭ se aduceaŭ. El sta nepăsător ca un tigru lângă prada sa, şi mângâindu-şĭ barba roşie ca focul iaduluĭ şi clipindu-şĭ ochiĭ micĭ ca de şearpe le ḑicea: Ţe atâtea rugăţiunĭ. bre? Eŭ am să iaŭ: voĭ aveţĭ să mi daţĭ; aşteptaţĭ să s'adauge dobânda, ca să am şi eŭ ţe lua maĭ mult; nu de géba am venit eŭ de la Grechia în ţara rumunéscă...

Nu trecură însă duoĕ lunĭ, şi într'una din ḑile, satul întreg fu adus la curtea arendaşuluĭ, unde aştepta zapciul, fumând ciubuc, şi bândŭ cafea, lêngă cucóna Aspidica, soţia arendaşuluĭ, pe când Megalicheades, ţanţoş ca un nătărăŭ, privea când spre părechea din care făcea parte şi jumĕtatea luĭ, când spre lumea ce sta adunată, când spre vătăşeiĭ zapciuluĭ, ca şi cum ar fi ḑis în sine: zapciul e al meŭ (voia sĕ ḑică al nevesteĭ luĭ), satul e adus din porunca stăpânireĭ şi vătăşeiĭ sunt la disposiţia mea. Nenorocite vremurĭ, când un zapciŭ păcătos se punea cu toţĭ vătăşeiĭ luĭ în serviciul orĭ căruĭ arendaşiŭ neuman, pentru câţĭ-va icosarĭ de aur, orĭ pentru o secătură de femee!

Grozea, auḑind cele ce se petrec la curte, veni şi el împreună cu moş Toma şi cu Maria şi stătură maĭ la o parte privindŭ şi ascultândŭ. Pentru prima oară venea el în curtea arendaşuluĭ, după acea séră în care fusese gonit şi bătut de acolo unde venise să céră un codru de mămăligă şi un colţişor unde să'şĭ odihnéscă micul seŭ corp. El, intrând în acéstă curte blestemată,

nu putu să se opréscă de a scóte un suspin din adâncul inimeĭ. Părea că ar dori din tot sufletul să'şĭ răsbune pentru cele ce suferise; dar, nu putea încă, fiind prea tênăr şi dacă s'ar fi încercat să ḑică vre o vorbă, ar fi fost numaĭ de cât legat şi bătut de vătăşeiĭ zapciuluĭ saŭ de argaţiĭ ciocoiuluĭ. Tăcu şi ascultă.

Nu voiŭ maĭ descrie pe de rost tóte cele petrecute acolo. Este destul să spun, ceia ce orĭ cine 'şĭ póte lesne închipui că săteniĭ n'aŭ găsit nicĭ un fel de dreptate, nicĭ măcar nu li se maĭ dete un termen de plată, căcĭ în peptul zapciuluĭ era o inimă putreḑită de viciĭ şi de slugărnicie; iar în pepturile ciocoescĭ inima lipsea cu totulŭ.

Se rugară săteniĭ mult, dar de prisos. Câţĭ-va din eĭ, maĭ curagioşĭ, îndrăsniră să vorbésca maĭ tare şi să arate că se vor duce la ispravnic să se tânguiască. Pe dată însă, zapciul porunci vătăşeilor carĭ legară cot la cot pe ceĭ maĭ îndrăsneţĭ şi bătându-ĭ, îĭ duseră la închisóre. Mare era indignarea oamenilor; dar eĭ, de o cam dată, nu puteaŭ nimic, de óre-ce se găseaŭ în faţa uneĭ dróie de vătăşeĭ armaţĭ.

Numaĭ de cât, se hotărî să se vêndă vitele tuturor şi aşternuturile din casă pentru despăgubirea ciocoiuluĭ şi se hotărî ca a doua ḑi chiar să se facă vênḑarea.

Săteniĭ, auḑind acésta, se retraseră în linişte, dar cu inimele strânse de durere, căcĭ prevedéŭ că de a doua ḑi eĭ şi copii lor vor remânea pe drumurĭ. Liniştea lor era întocmaĭ ca acele ḑile în care nicĭ frunza, nicĭ firul de iarbă nu se clétână; în care, păsările alérgă în tóte părţile

tăcute şi fără rost; în care s'aude numaĭ, din când în când, glasul jalnic al cucuveleĭ care vestesce nenorocirea. In adevĕr, după cum în urma uneĭ ḑile confundate în tăcerea înfiorătóre, tot aşa, ḑiua următóre, avea să fie pentru nenorociţiĭ ţĕranĭ o ḑi grósnică, o ḑi de jale.

Satul în care locuia Grozea începu şi el să tremure de frică, temăndu-se ca nu cumva mâne poimâne să aibă şi el aceiaşĭ sórtă şi, până séra, nu se vedeaŭ de cât pâlcurĭ de ómenĭ adunaţĭ icĭ colea care vorbiaŭ despre nenorocirea satuluĭ vecin şi se înfioraŭ chiar de sórta lor.

Numaĭ Grozea, gânditor, se dusese acasă; nu eşise de loc până séra şi, nicĭ întrebările luĭ moş Toma, nicĭ măngâerile Marieĭ nu'l putură face să scótă o singură vorbă, să bage în gură o singură bucăţică, să'şĭ rădice o singură dată capul dintre mânĭ.

Incepuse într'însul să se descepte cu putere acea natură de leŭ pe care Creatorul o pune câte odată în sufletul unor ómenĭ. El îşi aducea aminte şi maĭ mult de ḑioa când fusese gonitŭ de la curte şi deja resbunarea începuse a'şĭ înfige dinţiĭ în inima luĭ. Până séra, de maĭ multe orĭ el tresărise la câte o idee care 'ĭ surîdea maĭ plăcut; dar, de câte orĭ se hotăra se ajute pe nenorociţiĭ vecinĭ, de atâtea orĭ trebuia să i se strângă inima şi maĭ tare, căcĭ se vedea mic şi fără putere în potriva vătăşeilor.

Se înserase de mult şi Grozea încă nu dormea. El rugase pe aĭ caseĭ să se culce şi să nu aibă grije de el; Maria însă, temêndu-se că póte ar fi bolnav, nu voi să'l părăséscă, şi, luăndu-şĭ furca, s'aşeḑă lêngă el şi, respectându-ĭ tăcerea,

Maria plânge, iar Grozea începe a fi om şi Român

tórse mult, amestecănd cate o dată tortul eĭ cu căte o lacremă ce cădea pe furişĭ din frumoşiĭ eĭ ochişorĭ. Ea plăngea, dar 'ĭ plăngea maĭ mult inima de cât ochiĭ.

Grozea îşĭ făcuse planul, dar se găndea tocmaĭ dacă n'ar fi fost maĭ bine să maĭ aştepte pănă va fi maĭ mare şi maĭ voinic. El se uită odată pe furişĭ la Maria, după cum îĭ plăcea să se uite atuncea cănd inima 'ĭ vorbia maĭ multŭ de ea, şi vĕḑu o lacremă care tocmaĭ aluneca pe rumeniĭ eĭ obrajĭ. Atuncĭ se găndi, cu drept cuvênt, că ea suferă de suferinţa luĭ şi că nu maĭ era timp de perdut, căcĭ a maĭ întărzia punerea în lucrare a planuluĭ sĕŭ, ar fi fostŭ să vadă pe Măria încă un an duoĭ tristă vĕḑêndu'l şi pe el trist şi gănditor.

De odată, sări drept în picióre şi ḑise Marieĭ:

— Surióră, eŭ mĕ duc puţin; am să mĕ întorc pănă la ḑioă, precum găndesc. Pănă atuncĭ să nu spuĭ nimic moşuluĭ. Iar dacă nu mĕ voiŭ întórce în nóptea acésta, să sciĭ că m'am dusŭ maĭ departe: dar tot mĕ voiŭ întórce odată. Tu să fiĭ înţeléptă şi să nu mĕ uiţĭ; căcĭ eŭ nu voiŭ face un pas fără să mĕ găndesc la tine, nu voiŭ vĕrsa o singură lacremă fără ca în drumul eĭ să se întâlnéscă pe buzele mele cu numele tĕŭ. Te iubesc ca pe o soră, maĭ mult de cât ca pe o soră; dar de o cam dată sunt prea tênăr şi nu pot face pentru tine aceia ce aşĭ voi să fac pentru aleasa inimeĭ mele. Fiĭ cu minte şi găndeştete la mine. Să ne vedem sănătoşĭ. Eŭ mĕ voiŭ întórce.

— Când? se grăbi Maria a'l întreba; căcĭ, eŭ

m'am învêţat cu tine şi aşî plânge pân'aşî muri, dacă tu aî lipsi prea mult.

Dar, Grozea nu maî respunse; şi punênd o sărutare de foc pe fruntea Marieî, ieşi din casă ca fulgerul şi se afundă în tăcerea nopţeî.

El plecase, şi Maria rĕmăsese singură de tot, numaî cu moşî Toma şi cu frica că póte el nu se va maî întórce.

Se lumina de ḑiuă şi cele dintêiŭ raze ale sórelui veniră să se scalde în lacrămile Marieî, care şedea pe prispa caseî şi se uita lung şi cu dor în drumul cel mare, pe unde 'şî închipuia că apucase iubitul eî Grozea.

Ea nu avea de cât 11 anî; dar inima eî alésă, începuse deja să simţă amorul care nasce şi alină durerile.

Cel dintâiŭ pas.

Grozea, depărtându-se de casa Marieî, alergă din tóte puterile în satul vecin. Acolo nimenî nu se culcase şi ómeniî strânşî toţî la casa luî Alexe, fruntaşiŭ din sat, se sfătuiaŭ ce să facă a doua ḑi ca să scape de vênḑarea ce urma să se întâmple.

Eî tocmaî se înţeleseseră ca a duoa ḑi să se împotrivéscă împreună cu femeile şi copii lor, şi chiar să întrebuinţeze forţa, când Grozea intră pe uşă lac de apă şi plin de praf.

— Bună vremea voinicî, — le ḑice el.

— Mulţămim d-le, băete. De unde escĭ? Ce poftescĭ?

— Sunt feciorul luĭ Stan rotarul şi al Bălaşeĭ carĭ aŭ murit acum duoĭ anĭ în satul vecin. Am vĕḑut cele întâmplate erĭ şi sciŭ cele ce se vor maĭ întâmpla mâine; şi am venit aicĭ ca să vĕ daŭ şi eŭ ajutor împotriva ciocoiuluĭ care umblă să vĕ sărăcéscă.

Toţĭ începură a râde, vĕḑênd pe Grozea, un copil, că vine să le dea ajutor.

— Dar, ce poţĭ tu să facĭ, măĭ băete? Nu sciĭ tu cine e Megalicheades?

— Ba, sciŭ şi prea sciŭ. El e grec şi nu póte face nimic fără zapciŭ care e un câine vêndut streinuluĭ. De aceia, eŭ aşĭ gândi că n'ar fi rĕŭ să mergem cu toţiĭ chiar în nóptea acésta la ispravnic; să'ĭ arătaţĭ cum va înşelat ciocoiul, ne dându-vĕ să beţĭ la cârciuma luĭ de cât pentru cutare şi cutare învoială; să'ĭ spuneţĭ ce veţĭ sci, şi să cereţĭ să vină la faţa loculuĭ. Ispravnicul trebuie să fie om maĭ cum se cade şi el vĕ va da dreptate.

Nicĭ unul nu voi să iea în sémă propunerea luĭ Grozea. Numaĭ Alexe stătu puţin pe gândurĭ şi apoĭ ḑise:

— Bine vorbesce copilul ăsta. Să mergem chiar acum la ispravnic, cu toţiĭ: să'l sculăm chiar din somn şi să ne tânguim luĭ. Până să se scóle mâine Megalicheades, noĭ ne şi întórcem cu porunca ispravniculuĭ. Orĭ-cum, nu e rĕŭ să încercăm.

Fiind-că Alexe era om priceput şi avea trecere în sat, reuşi să facă pe ómenĭ a fi de părerea luĭ Grozea; şi, numaĭ de cât plecară cu toţiĭ la oraşiŭ, uniĭ călărĭ, alţiĭ în căruţe lăsând a casă

pe femeĭ cărora le spuse să sară cu cóse şi cu mărăcinĭ dacă înainte de sosirea lor va voi cine-va să le iea vitele din obor.

Pe când însă eĭ alergaŭ la ispravnic, Megalicheades era înscĭinţat de planul lor printr'un răvaşiŭ al teşghetaruluĭ de la cârciumă; şi chiar în nóptea aceia. porni vătăşeiĭ şi argaţiĭ să aducă tóte vitele la curte.

Vitele fură aduse tóte; căcĭ, femeile nu putură face maĭ mult de cât să ţipe şi să blesteme; şi până la ɣioă tóte vitele fură cumpărate chiar de arendaşiŭ, în preţul datorieĭ ţĕranilor, lăsându'ĭ încă datorĭ vr'o câte-va miĭ de leĭ. Pe de altă parte. ispravnicul fusese înscĭinţat printr'o scrisóre a zapciuluĭ în care nu se scie ce'ĭ spunea; dar care avu de resultat că ispravnicul rĕspunse ómenilor scurt şi cu asprime:

— „Ce căutaţĭ la mine? Este acolo zapciul, om drept şi în care eŭ am tótă încrederea. Plecaţĭ maĭ curênd şi căutaţĭ de vĕ împăcaţĭ cu arendaşul, căcĭ alt-fel, eŭ nu pot nimic. Aide, plecaţĭ."

Atuncĭ, bieţiĭ ómenĭ, desnădăjduiţĭ, plecară înapoĭ triştĭ şi cu grija ca nu cum-va când vor ajunge eĭ a casă, să fie prea târɣiŭ. Toţĭ eraŭ trişĭ; numaĭ Grozea singur părea că resuflă maĭ liber, căcĭ el voia cu orĭ ce preţ o rĕsbunare şi vedea că prilegiul nu lipsesce pentru acésta. El vorbea cu curagiŭ şi aţâţa pe ómenĭ, ajutat de Alexe, ca maĭ bine să móră cu toţiĭ de cât să lase a fi desbrăcaţĭ de un grec venetic în ţara lor. Toţĭ eraŭ otărâţĭ la împotrivire, când ajungênd în apropierea satuluĭ, întâlniră în drumul

lor: pe femeĭ, copiĭ şi bĕtrânĭ carĭ, smulgêndu'şĭ pĕrul, povestiră ce'e întâmplate.

Dacă o singură flacără de focul cel maĭ viŭ, ar fi impresurat de tóte părţile pe aceştĭ ómenĭ desmoşteniţĭ, n'ar fi fost în stare destul pentru ca să'ĭ facă a scóte un gemăt maĭ înfiorător de cât acela care eşi de o dată din pepturile lor; şi un singur strigăt de disperare, făcu să rĕsune curatul aer al dimineţeĭ:

— Să'l ucidem ca pe un câine; strigară cu toţiĭ. La curte!

Grozea fu în fruntea lor alăturĭ cu Alexe, şi într'o clipélă eraŭ în mijlocul curţiĭ boerescĭ.

La acéstă năvălire neasceptată, toţĭ se sculară zăpăciţĭ şi, audind răcnetele turbate ale mulţimeĭ armate cu parĭ, zapciul se vâră sub un pat dintr'o odaie din fund; cucóna Aspidica se urcă în pod, iar Megalicheades, puse mâna pe o puşcă arnăuţéscă şi arătându-se la feréstră le strigă:

— Vĕ omor, bre; ce voiţĭ?

— Dă-ne vitele înapoĭ; saŭ te mâncăm cu dinţiĭ, diseră eĭ într'un glas. Iar cât pentru puşcă, să nu te ducă păcatele să tragĭ cu ea, c'apoĭ 'ţĭ dăm foc şi vĕ ardem pe toţĭ ca pe nisce şórecĭ.

Adevĕrul este că Megalicheades nicĭ nu era în stare să tragă cu puşca; atâta de mult 'ĭ tremura tot corpul şi 'ĭ clănţăniaŭ dinţiĭ, în cât abia putea să scótă duoĕ treĭ înjurăturĭ pe limba grecéscă.

Atuncĭ, Alexe şi Grozea, făcură un pas înainte, urmaţĭ de tótă lumea şi ridicară ciomegele ca să spargă uşile şi ferestrele. Megalicheades, însă, vĕdênd că lucrurile aŭ să se încurce rĕŭ, făcu o

mare silinţă asupra lui si le dise cu blândeţe:

— Staţi; nu faceţi pěcat. Eŭ vě daŭ vitele; duceţi-vě de le luaţi din oborul meŭ, şi d'acum înainte să ne împăcăm.

Oamenii, bucuroşi că li se dă vitele înapoi, alergară la obor şi veseli se întórseră a casă liniştiţi, cum e tot-d'auna românul după ce 'i se face dreptate. Ei însă, nu puteaŭ înţelege şiretlicul grecului.

In adevěr, pe seară, se şi pomeniră cu o cétă de dorobanţi porniţi de la isprăvnicie, care fusese înştiinţată, negreşit cu minciuni adăogate, despre răscóla ţěranilor şi jefuirea arendaşului, precum se dicea. Vitele fură luate din noŭ, de óre-ce actul de vêndare fusese făcut de zapciŭ pe numele arendaşului; iar capii satului, în numěr de trei-deci voinici, împreună cu Grozea fură legaţi în fére şi duşi la oraş, unde fură aruncaţi în temniţă.

Ce puteaŭ face bieţii ţěrani în potriva a 50 dorobanţi armaţi şi cari veniaŭ cu ordin de la stăpânire? Ei se supuseră; căci aşa e românul! El suferă multe, mai ales când rěul vine de la cei de sus, căci e un popor pacinic!...

Grozea fu luat chiar din casa lui moş Toma şi de lângă Maria, care nu mai scia de bucurie că el se întorsese. Când însă, veniră să 'l lege, Maria începu să ţipe şi să se róge de slujbaşi ca să 'l ierte, pare că acésta ar fi stat în voia lor.

Grozea nu se împotrivi şi, plecând spuse Mariei la ureche aceste vorbe: „Este un Dumnedeŭ „în cer care vede faptele tuturor; eŭ mě duc la „închisóre pentru că am voit să ajut pe nenoro„ciţi! Dar să nu credi Mario, că eŭ nu voiŭ scăpa

„de acolo. Atuncĭ voiŭ veni lângă tine şi nu veĭ „avea a te maĭ teme de nimic. Voiŭ fi mare şi „te voiŭ lua cu mine. Fiĭ cu răbdare, iubită „Marie, şi cu nădejdea în Dumneḑeŭ, gândeşte-te „la frăţiorul, la iubitul tĕŭ Grozea.

Maria, nu putu auḑi de cât cele din urmă cuvinte ale luĭ carĭ se săpară în inima eĭ chiar din acea ḑi. Ea remase uimită şi disperată, vĕḑêndu-l pe el răpit din apropierea eĭ şi, sdrobită de durere, căḑu pe pămêntul gol şi leşină.

Când 'şĭ veni în simţirĭ, se uită lung împrejurul eĭ; dar nu vĕḑu de cât figura respectabilă a bunuluĭ moş Toma, care ca şi ea era trist de sórta copilululuĭ orfan şi, nevĕḑênd aci pe Grozea al eĭ, începu să plângă, şi plânse aşa de cu foc, în cât ochiĭ luĭ moş Toma carĭ nu lăcrămaseră póte de mult, nu se putură ţine a nu scóte lacrămĭ cu atâta maĭ arḑătóre cu cât veniaŭ din nişte ochĭ carĭ vĕḑuseră lumina ḑileĭ 60 de anĭ şi cu cât el cunoscea maĭ bine inima omuluĭ şi tóte vijeliile ce pot isbi o inimă simţitóre. Din acel minut, Maria se îmbolnăvi de frigurĭ şi zăcu şése sĕptămânĭ, cu tóte îngrijirile bĕtrânuluĭ care nu o părăsea maĭ de loc.

Şépte ani de închisóre

Ḑilele trecură una după alta fără ca să se scie ce-va despre sórta nefericiţilor arestaţi. In sat, numaĭ două fiinţe trăiaŭ în adevĕr. Era arendaşul care se îngrăşea gândindu-se că 'şi-a ajuns scopul, îmbogăţindu-se din averea ómenilor nevinovaţi şi Maria care plângea de diminéţa până séra, luptându-se cu frigurile carĭ o topiaŭ şi care nu se gândea de cât la mult iubitul eĭ Grozea. Moş Toma era bĕtrên, slăbănog şi sărac: el nu maĭ avea nicĭ puterea braţelor, nicĭ nu maĭ era nutrit de speranţe, căcĭ bĕtrêneţele nu 'ĭ lăsaŭ de cât grija de a îngriji de Maria, fiica luĭ adoptivă şi de trupul sĕŭ fără putere. Cât pentru ceĭ alţĭ săteni, eĭ nu eraŭ dintre fruntaşĭ ; eraŭ cu toţiĭ datorĭ vênduţĭ arendaşuluĭ, sărăciţĭ peste orĭ ce măsură şi reduşĭ la o desăvărşită lipsă de curagiŭ. Căcĭ aşa e omul sărăcit prin neomenia altora şi care nu găsesce nicĭ o minte care să cugete la sórta luĭ, nicĭ un braţ care să se ridice resbunător! Singuriĭ sătenĭ maĭ curagioşĭ eraŭ duşĭ departe, puşĭ în feare şi póte chinuiţĭ prin arestur̆ĭ; iar Grozea care avea în acest sat legăturĭ de inimă, el în care Dumneḑeŭ pusese o mare cătăţime de nobleţe românéscă, el era póte şi maĭ chinuit de cât ceĭ alţĭ, pentru că el fusese îndemnătorul lor şi el era menit să fie într'o ḑi acela care să pórte paloşul resbunăreĭ, pentru ca prin foc şi sânge să plătéscă cu dobândă acelora carĭ lipsiţĭ de suflet şi de Dum-

neḑeŭ 'şĭ băteaŭ joc de adevĕratul român, de ţĕranul muncitor în vremĭ de pace şi voinic în vremĭ de primejdie pentru ţéră.

Maria se însănătoşi, după multe suferinţe. Chipul eĭ, însă, era vestejit de durere. Nu maĭ zâmbia ca altă dată nicĭ la privirea aurorei care săruta maĭ întêiŭ limpedea eĭ frunte, nicĭ la cele din urmă luciri ale sórelui, care 'şĭ lua adio maĭ întêiŭ de la ea, favorita florilor şi resfăţata darurilor natureĭ. De câte orĭ cele dintêĭ raze ale sóreluĭ veniaŭ să tremure pe obrajiĭ Marieĭ, ea se întrista, căcĭ se gândea, că în acele minute Grozea al eĭ geme póte în strânsórea lanţurilor, zăcênd pe un strat udat cu tóte lacrimile vĕrsate o nópte întrégă, o nópte cât un véc, o nópte négră ca păcatul, o nópte de vegherĭ şi de plânsete de acelea carĭ vin din adâncimea inimeĭ. De câte-orĭ séra, cele dintêiŭ lucirĭ mângăitóre ale luneĭ cătaŭ să se jóce prin părul eĭ şi să se scalde în marea de foc a ochilor eĭ, de atâtea orĭ ea, tăcută şi tristă, se gândea că Grozea al eĭ póte că nu maĭ are putere a suferi nemeritatele pedepse de carĭ era acoperit şi póte că în acele minute el căuta să 'şĭ scurteze ḑilele, ne maĭ putênd suferi. Acéstă din urmă gândire, însă, o făcea să se cutremure de spaimă, dar, se linişte numaĭ de cât, aducêndu 'şĭ aminte că el o iubea, şi că ar fi gata să indure orĭ-ce, numaĭ să maĭ védă pe Maria luĭ.

Judecata sătenilor fu scurtă şi eĭ fură cu toţiĭ osândiţĭ la 7 anĭ de închisóre.

In acest timp, arendaşul Megalicheades, avu de la nevasta luĭ doĭ copiĭ din carĭ însă, nicĭ unul n'apucă vĕrsta de doĭ anĭ şi muriră. Eĭ nu eraŭ

vinovaţĭ de nimic; dar, se vede că Dumnedeŭ a voit să pedepséscă pe părinţĭ în chipul acesta, răpindu-le dorinţa momentuluĭ şi mângâierea viitoruluĭ. El se îmbogăţise mult, sărăcind aşa de tare satul în cât nu se maĭ găsea acolo alte vite de cât ale arendaşuluĭ, iar locuitoriĭ eraŭ toţĭ aduşĭ la sapă de lemn, fără vite, fără pământ, fără nicĭ un fel de speranţă în a doua ḑi. Eĭ munciaŭ tótă vara la pământ boeresc şi nu s'alegeaŭ cu maĭ nimic, de óre-ce abia puteaŭ plăti datoriile făcute iarna cu învoelĭ îngreuietóre şi sĕlbatece.

Cât pentru Maria, se făcuse mare; avea 18 anĭ şi nu se găsea în tot judeţul întreg aşa fată frumósă ca ea. De şi însă, era în vĕrsta plăcerilor şi a visurilor dulcĭ ale tinereţeĭ, ea nu se gândea nicĭ la gătéla eĭ de sĕrbătóre, nicĭ la hora ce se învĕrtea dumineca voiósă, ca tot-d'a-una la românĭ, nicĭ la frumuseţea eĭ care ar fi putut pune pe pândurĭ pe cel maĭ sfânt călugăr, cu crucea în sân şi cu dracu la spinare, cum sunt maĭ toţĭ călugăriĭ din ḑioa de astăḑĭ. Ea nu se gândea de cât la Grozea al eĭ şi nu se ruga la Dumneḑeŭ de cât să vină maĭ curênd vremea când să se întórcă iubitul eĭ întristat.

Trecură şépte anĭ ca şépte ḑile şi Grozea era să fie libes, era să se întórcă la Maria, când într'una din serĭ se respăndi vorba în sat că cucóna Aspidica, soţia luĭ Megalicheades, a înebunit. In adevĕr, tótă nóptea acea, nenorocita arendăşóică urlă ca o hiară turbată, rupându-şĭ părul şi alergând pe uliţele satuluĭ urmată de lătratul căinilor speriaţĭ şi de compătimirea ţĕranilor carĭ, ca tot-d'una sunt miloşĭ, bunĭ şi

drepţĭ. Eĭ 'şĭ făceaŭ cruce, rugându-se în tóte respântiile pentru însănătoşirea eĭ, şi femeile plângeaŭ de milă, vĕḑênd în ast-fel de stare pe o femeă, măcar că Aspidica fusese pentru cele alte femeĭ cea ce este o tigresă pentru un staul de mieĭ blânḑĭ şi nevinovaţĭ, măcar că ea fusese o femeă fără suflet, o aspidă.

Tótă lumea plângea de mila bieteĭ femeĭ căḑută în nebunie; numaĭ soţul eĭ, Megalicheades nu simţea nimic. El se bucura în sufletul sĕŭ cel negru de nenorocirea soţieĭ sale şi nu ḑicea nimic, n'arăta nicĭ un semn de durere, de disperare. El era maĭ rĕŭ ca un dobitoc din fundul pădurilor şi maĭ nesimţitor ca o pétră. El póte că doria nenorocirea soţieĭ sale, de óre-ce, de câtă-va vreme 'şĭ pusese ochiĭ luĭ de tâlhar pe cea maĭ frumósă fată din sat; 'şĭ pusese vulturul răpitor ochiĭ pe puişorul abia înaripat, bun şi încreḑĕtor ca însăşĭ nevinovăţia; 'şĭ pusese ochiĭ pe Maria, fiica adoptivă a luĭ moş Toma, şi iubita inimeĭ luĭ Grozea care tocmaĭ avea să se întórcă a casă după anĭ de suferinţe, după anĭ de despărţire.

Nebunia cucóneĭ Aspidica fuse aşa de grozavă că, după două săptămânĭ de suferinţe, ea se sfĕrşi. Satul întreg plânse pe acéstă femeiă atât de rea şi tóte fetele se grăbiră s'aducă fie care câte doă treĭ florĭ pentru a împodobi corpul rece al aceleia care maĭ 'nainte le dispreţuia şi bătea fără milă. Ea fu înmormêntată la biserica din sat, plânsă de tótă lumea: căcĭ, romanul e tot-d'auna bun la inimă şi iartă rĕŭ făcĕtorilor luĭ, ba chiar 'ĭ plânge când 'ĭ vede căḑuţĭ în nenorocire.

Intórcerea

Megalicheades, întrebuinţase deja tóte mijlócele putîncióse pentru ca să atragă asupra luĭ privirile Marieĭ, pentru ca să facă a fi plăcut tinereĭ fete. El 'ĭ trimitea vorbe peste vorbe şi tot felul de lucrurĭ, în scopul de a se face darnic şi iubitor către ea. Maria însă rĕspundea la toţĭ trămişiĭ boeruluĭ că să 'ĭ spună să 'şĭ mute gândul de la ea, iar darurile luĭ nu le primea şi dicea: „să le trimită la cucónele de la oraş: acolo e lumea „alt-fel şi fetele se gândesc maĭ mult la darurĭ „şi la banĭ de cât la cinstea lor".

Vĕdênd lichiaua că nu isbuteşte, 'şĭ făcu planul să înşele pe Maria cu orĭ ce chip. Pentru acest scop, el 'şĭ puse in gând maĭ întêiŭ să o facă a uita pe Grozea. Dar, cum să 'l uite ea, care suferise pentru el 7 anĭ; ea care 'l iubea ca lumina ochilor; ea care nu trăia de cât numaĭ pentru ca să 'l védă întors a casă şi să fie fericită cu el?

Arendaşul scóse într'una din dile vorba că Grozea a murit în închisóre şi trimise la Maria să 'ĭ ducă acéstă veste, să 'ĭ arate că el 'ĭ voeşte binele şi să 'ĭ propună a o lua la curte unde să 'ĭ găséscă un bărbat potrivit cu ea şi să 'ĭ facă zestre; tóte acestea dicea că le face numaĭ de mila eĭ. Maria, însă, nu credu nimic: dar, plânse cu amărăciune numaĭ gândindu-se că vestea morţiĭ luĭ Grozea, dacă nu atuncĭ, dar o

dată s'ar putea adeveri; că arendaşul ar putea chiar să facă orĭ-ce pentru ca Grozea să móră.

Intr'o diminéţă, Maria sta pe prispa caseĭ şi uitându-se mereŭ în drumul cel mare suspina şi vĕrsa lacrimĭ. Ea uitase să ducă vaca la iarbă, uitase totul, pentru că dorul o impresurase din tóte părţile şi nu se maĭ gândia de cât la iubitul eĭ depărtat.

Moş Toma de câte-va ḑile era cam fără chef. El nu mâncase de duoă ḑile şi abia se mişca din loc. Bĕtrâneţile 'l ajunseseră şi mórtea era în apropiere.

Este ceva tainic în natura omuluĭ. El de multe orĭ are presimţirĭ; şi românul, maĭ mult de cât orĭ care altul, presimte nenorocirea, căcĭ firea luĭ este obicĭnuită cu necazurile şi se vede că se naşte în el o putere ne vĕḑută care ia forma de viaţă ascunsă şi sciutóre, saŭ că Dumneḑeŭ, îndurător de nevoile luĭ, are grija de a 'l înştiinţa maĭ dinainte despre cea ce are să i se întâmple.

Moşĭ Toma, începuse a simţi că nu maĭ are mult de trăit.

El veni lângă Maria, se aşeḑă pe prispă şi luându-ĭ mânele eĭ calde în mânile luĭ recĭ, i ḑise numaĭ atât: „Mariuţo, eŭ sunt bĕtrân şi póte „să mor. Dacă Dumneḑeŭ mĕ va chiăma lângă „el, tu veĭ rĕmâne singură, fără sprijin, fără po„văţuitor. Fiĭ însă cu minte şi caută a te mă„rita, căcĭ d'acuma eştĭ mare şi te poţĭ povăţui „singură. Dacă Grozea se va întórce curênd, tu „veĭ sci ce este de făcut, căcĭ voĭ vĕ iubiţĭ unul „cu altul, şi dacă veţĭ ţine amêndoĭ în drep„tate, Dumneḑeŭ va fi cu voĭ. Iar dacă se va a-

„deveri că el a murit, tu dute la Popa, orĭ la „curtea boerescă şi găseşte-ţĭ un bărbat tĕnăr, „după placul tĕŭ, muncitor şi om drept. Sciŭ „că boerul e om fără inimă; dar tu făgădueşte-ĭ „că veĭ sluji la curte fără plată, câtă-va vreme, „numaĭ să aibă grija ta şi să nu te lase pe dru- „murĭ. Eŭ voiŭ muri şi te voiŭ lăsa în voia luĭ „Dumnedeŭ care nu te va uita nicĭ o dată. „Aidem acum, ajută-mĭ să mergem la curte ca „să mĕ rog şi eŭ de boer pentru tine".

Maria ajută pe bĕtrân şi trecĕnd pe la casa luĭ Popa Gheorghe, se duseră la arendaş. Acolo, moş Toma 'şĭ făcu adiata, lăsând Marieĭ casa şi văcuţa şi o bine cuvĕntă.

Arendaşul făgădui că va îngriji de Maria, când va rĕmânea singură şi ceru ca el să fie pus epitrop al avereĭ Marieĭ până se va mărita, maĭ făgădui că el o va lua la curte şi o va mărita cum se cade. Toţĭ se învoiră a pune pe arendaş ca epitrop, ne sciind nicĭ unul gândul cel negru al greculuĭ care râvnea la Maria, precum lupul râvneşte la oiţa blândă ce pasce liniştită iarba din staul şi pe care o ascéptă numaĭ să trécă pârlézul pentru ca să o sfâşie.

Grecul nu maĭ putea de bucurie; popa bine cu- vĕnta pe copilă; moşĭ Toma sufla greŭ, iar Maria se gândia tristă la diua când va rĕmânea singură şi tremura de spaimă ca nu cum va pân'atuncĭ Grozea să nu se întórcă

Eĭ plecară a casă, unde moşĭ Toma, ne maĭ putând sta pe picióre se urcă în pat şi începu să gémă greŭ, să gémă de suferinţe. Maria sta lângă el, cu ochiĭ muiaţĭ în lacrămĭ şi gândindu-se cu disperare că moşul o să móră iar Grozea nu maĭ

vine. Ea nu credușe vestea despre mórtea iubitului eĭ; dar întârdierea luĭ o făcea să tremure și să sufere.

Tótă diua aceia și tótă nóptea, Maria nu se ridică de lăngă căpătăiul luĭ moșĭ Toma......

In diminéța dileĭ următóre, când cele dintâiŭ luciri ale sóreluĭ, intraŭ pe fereastra caseĭ, moșĭ Toma 'șĭ petrecea cele din urmă minute ale vieţeĭ...... El muri ușor ca un copil și sórele blănd al dimineţeĭ lumină peste una din cele maĭ dureróse priveliștĭ, peste figura galbenă și stinsă a bĕtrănuluĭ mort și peste chipul de înger al Marieĭ, care stănd în genuchie lăngă corpul ne însufleţit al moșuluĭ, nu maĭ putea nicĭ a plănge, nicĭ a chiăma în ajutor pe vecinĭ, ci numaĭ a suspina, cu ochiĭ ţintiţĭ în ochiĭ ceĭ fără viaţă aĭ protectoruluĭ sĕŭ și cu gândul dus la Grozea, la iubitul eĭ care nu maĭ venia!

Ea era în acéstă stare de maĭ bine de un ceas; când de o dată, ușa se deschise cu sgomot și Maria, întorcêndu-se repede, dete un ţipet al căruĭ simţimênt nu se póte descrie.

Era Grozea care ca fulgerul intrase în casă la Maria și care ca trăsnit rămăsese în loc, înaintea aceleĭ privelişte înfiorătóre.

„Grozea! iubitul meŭ frate, scumpul meŭ drăguţ..." atâta putu dice Maria și se aruncă de gâtul luĭ, plăngând și arătând către cadavru bătrânuluĭ.

Grozea strânse în braţele luĭ pe Maria și măngâind'o, merse împreună cu ea de îngenuchiă lângă mort și luând mâna cea dréptă a feteĭ, o strânse în drépta sa și întindênd amênduoă mânile peste corpul bĕtrănuluĭ, dise: „Scumpa mea

„Mario; de acum înainte, amêndoî suntem cu de-
„săvărşire singurî pe lume ; amênduoî suntem de
„tot orfanî. Noî ne am înţeles încă din copilăriă,
„şi trebue să ne înţelegem până la mórte. Tu
„n'aî nicî o avere : eŭ n'am nimic. Avem însă
„amênduoî o inimă şi un suflet : avem amêndoî
„aceaşî sórtă. Să ne unim în faţa luî Dumnedeŭ,
„înaintea cadavruluî moşuluî nostru şi să trăim,
„de acum înainte, unul pentru altul şi să ne iu-
„bim. Eŭ nu pot trăi în sat, unde n'am nicî rude,
„nicî avere, nicî protector. Menirea mea este
„scrisă de mult ca eŭ să nu maî trăesc de cât
„în adâncul pădurilor şi să nu ies in lume de
„cât numaî atuncea când va fi nevoie pentru a
„ajuta pe un nenorocit, orî a pedepsi pe un ti-
„călos de duşman. Vino cu mine, scumpă Mario
„şi 'ţî jur că viaţa nóstră va fi maî dulce de-
„parte de lume de cât aicî, că veî fi fericită.
„Jură pe corpul îngheţat al moşuluî că mĕ veî
„iubi cu tótă puterea inimeî tale şi eŭ 'ţî jur
„asemenea că te voiŭ face să uiţî tóte nenoro-
„cirile trecutuluî, că veî fi fericită".

Maria plângea.

Fie care picătură din lacrimile eî cădea pe sânul luî Grozea şi 'î ardea inima. Tăcerea eî 'l înfiora şi cele duoă treî minute în care ea nu dise nimic, eraŭ pentru dênsul veacurî întregi de durere.

In fine, ea se uită lung în ochiî luî Grozea, şi nu putu dice de cât : „Jur ! Fieţî milă de
„mine şi du-mĕ unde voescî. Maică ! Maică !....

Grozea o strânse cu dragoste la pept şi jurându-î iubire vecinică, 'î uscă lacrimile cu sărută-

rile luĭ de foc, şi lăsând-o lângă cadavru, alergă la Popa.

Chiar în aceaşĭ ḑi, moş Toma fuse îngropat; iar Grozea şi Maria apucară pe drumul ce ducea afară din sat şi se îndreptară către pădurea vecină unde aştep'aŭ 11 tovarăşĭ de aĭ luĭ Grozea, singuriĭ carĭ maĭ rămăseseră în viaţă din 30 condamnaţĭ, şi care nu maĭ voiaŭ a se întórce în satul lor până când inimile nu le vor fi răcorite prin rĕsbunare.

Din acel minut, Grozea era un bandit înfiorător, era un viteaz resbunător al semenilor sĕĭ, era un bun român al acelor vremurĭ grele şi dureróse.

Nunta de flacărĭ şi jurămêntul socilor

In partea cea maĭ întunecósă a pădureĭ, şedeaŭ ceĭ 11 tovarăşĭ, toţĭ gânditorĭ şi cufundaţĭ în nerăbdare şi tăcere. Eĭ juraseră luĭ Grozea că 'l vor ajuta în or-ce întreprindere şi că nu'l vor părăsi până când el nu se va despărţi cu totul de eĭ, adică până când nu 'şĭ va fi ajuns scopul; iar Grozea, făgăduise, din parte-ĭ, că va îngriji ca femeile şi copiiĭ lor să aibă cu ce să se hrănéscă în lipsa bărbaţilor d'acasă, dacă vor fi nevoiţĭ a se depărta pentru maĭ multă vreme din prejurul satuluĭ. Numaĭ Alexe, din toţĭ, n'avea nicĭ socie, nicĭ copiĭ. Dumneḑeŭ

nu se îndurase a'ĭ lăsa în viaţă socia care murise în al treilea an după osândirea bărbatuluĭ eĭ, iar copiĭ nu avusese de loc. Din toţĭ, dar, el era maĭ vesel şi maĭ hotărât şi într'ênsul Grozea avea maĭ multă încredere, fiind şi maĭ deştept de cât ceĭ alţĭ şi maĭ voinic de cât eĭ.

Toţĭ eraŭ tăcuţĭ şi gânditorĭ. Numaĭ, din când în când, Alexe 'şĭ arunca ochiĭ prin frunḑişul cel des ce 'ĭ înconjura şi privia lung. La fie care făşăitură ce se auḑia prin prejur, el 'şĭ ridica capul şi inima 'ĭ sălta. Intr'ênsul se născuse şi crescea cu putere focul rĕsbunăreĭ şi n'aştepta de cât pe Grozea pentru ca să sbóre la casa tiranuluĭ de arendaş pe care să 'l sugrume. Ceĭ alţĭ, eraŭ tot aşa de inimoşĭ ca Alexe, dar eĭ, sĕrmaniĭ, eraŭ munciţĭ de dorul de casă şi de copiĭ. Inima lor era împărţită în duoă şi tocmaĭ acéstă luptă care se petrecea în eĭ, tocmaĭ acésta ĭ făcea să fie şi maĭ neînduratorĭ către acela care 'ĭ pusese pe drumurĭ. Eĭ ar fi voit din tótă inima să se dea foc lumeĭ întregĭ, să se trécă pe sub ascuţişul cuţituluĭ tótă suflarea omenéscă, numaĭ nevestele şi copiiĭ lor să fie scăpaţĭ de un tigru de arendaş care 'ĭ nenorocise. Eraŭ sĕlbaticĭ, în gândurile lor şi tocmaĭ acéstă sĕlbătăcie trebuia potolită prin iscusinţa luĭ Grozea şi prin bunele sfaturĭ ale luĭ Alexe.

Aşa dar, deosebirea dintre Alexe şi ceĭ alţĭ 10, se putea explica prin împrejurarea că Alexe era om cu óre care sciinţă de carte şi cu deşteptăciune naturală, pe când ceĭ alţĭ eraŭ din potrivă. Alexe, judeca lucrurile maĭ bine de cât eĭ şi câte o dată el ar fi voit să ajute pe tótă lumea, numaĭ pentru că iubea omenirea şi ura

pe asupritorĭ; pe când ceĭ alţĭ nu vedeaŭ înaintea lor de cât nenorocirea familiilor lor, ne putênd înţelege nicĭ învăţăturile moraleĭ creştine, nicĭ adevěratul lor interes.

Dar, aşa e omul fără sciinţă de carte: el e bun la inimă, dar se lasă lesne în voia tutulor patimilor şi este chiar crud când 'ĭ se pare luĭ că prin crudime 'şĭ póte săra inima; el nu vede maĭ departe; şi, de acea, face greşelĭ maĭ marĭ.

Intr'un cuvênt, Grozea si Alexe eraŭ tocmaĭ cea ce trebuia să fie între ceĭ alţĭ; pentru că, pe de o parte, Grozea le formase dorul de resbunare şi 'ĭ încuraja la acésta, pe când Alexe era menit să 'ĭ potoléscă prin sfaturile sale când eĭ s'ar da la cine ştie ce fapte ne iartate şi ne socotite.

Era către apusul sóreluĭ când un sgomot de paşĭ se auḑi în partea stângă a pădureĭ, despre sat.

Toţĭ săriră drept în picióre şi Alexe începu a 'şĭ freca mânile şi a zâmbi. Nu trecu mult şi de o dată apăru înaintea lor Grozea palid şi avênd pe buze un surîs de mulţumire, ţinênd cu drépta luĭ de talie pe frumósa Maria pe care o adusese maĭ mult în braţe de cât prin puterea piciórelor eĭ şi care plângea, lăsând să cadă din negriĭ eĭ ochĭ nişte lacrimĭ arḑětóre carĭ 'ĭ muiaŭ codiţele ca unda şi care se resfiraŭ pe peptul eĭ rotund.

Ea vĕḑêndu-se în faţa unuĭ număr aşa mare de ómenĭ, 'şĭ întórse ochiĭ către Grozea ca şi cum l'ar fi întrebat unde o adusese şi cine sunt aceştĭ ómenĭ carĭ staŭ drepţĭ şi nu ḑiceaŭ nicĭ o vorbă.

Grozea 'I înţelese gândul şi fără a perde vreme, vorbi ast-fel:

„Fraţiĭ meĭ, de astăḑĭ înainte sunt al vostru, „precum voĭ trebuie să fiţĭ aĭ meĭ. Inimile nós„tre s'aŭ înfrăţit în strânsórea lanţurilor şi în „asprimea suferinţelor. Cugetele nóstre s'aŭ înţe„les şi acelaşĭ foc ne arde pe toţĭ. Eŭ voiŭ fi că„pitanul vostru, iar voĭ veţĭ fi soldaţiĭ şi tova„răşiĭ meĭ de luptă. Voĭ aveţĭ a casă femeĭ şi „copiĭ, aveţĭ bordeiul vostru, aveţĭ rude şi cunos„cuţĭ: dar nimic nu trebuie să vĕ misce inimile „maĭ mult de cât dreptatea pe care alţiĭ o bat„jocoresc şi pe care noĭ trebuie să o apărăm. Nu „uitaţĭ că Dumneḑeŭ când voesce să ridice un „ném. scólă din mijlocul luĭ câţĭ-va ómenĭ. carĭ „înfruntă tot, uită tot şi nu se gândesc de cât „la bine şi dreptate. Ţara nóstră, fraţiĭ meĭ, su„feră de multă vreme neajunsurĭ ne maĭ auḑite „şi rabdă pe pĕmêntul eĭ o mulţime de găḑĭ carĭ „fără milă sug sângele şi viaţa poporuluĭ pentru „a'l prosti şi a'l vinde apoĭ la spreinĭ, precum „se vênd oile şi mieiĭ. Noĭ am ajuns, în ţara nós„tră să fim de rîs şi să fim ne socotiţĭ de streiniĭ „pe care 'ĭ priimim, 'ĭ hrănim şi 'ĭ îmbogăţim. „Grecul şi ovreiul aŭ pus piciorul pe grumazul „nostru şi caută să ne iea sufletul. Vedeţĭ că de „multă vreme, ţĕranul nu maĭ póte plăti biru„rile cele aspre şi încărcate: el e bătut de strei„nul venetic şi lacom care a pus mâna pe ţară „şi necinsteşce pe român în casa luĭ. Vedeţĭ că „stăpânirea e unită cu duşmaniĭ noştri, pentru „că streiniĭ aŭ ajuns a fi cârmuitoriĭ poporuluĭ. „Nu uitaţĭ că însuşĭ Dumneḑeŭ ne ḑice să ne „ajutăm singurĭ dacă voim să fim bine, căcĭ Dum-

„neḑeŭ n'ajută nicĭ o dată pe omul leneş, pe o-
„mul care nu 'şĭ cunósce interesele. Nu uitaţĭ, că
„lumea întrégă ne va lăuda dacă vom sci să ne
„apărăm şi să luptăm în potriva vrăjmaşuluĭ;
„iar urmaşiĭ noştri ne vor bine-cuvânta când
„vor vedea că le am lăsat o ţară scăpată de rele
„şi liniştită. Strămoşiĭ noştri s'aŭ luptat sute de
„anĭ în potriva duşmanilor din afară, aŭ murit
„mulţĭ pentru ca să scape pămêntul nostru de
„robie şi noĭ astăḑĭ ne închinăm când auḑim nu-
„mele marilor voinicĭ naţionalĭ. Astăḑĭ, fraţiĭ meĭ,
„streiniĭ, vĕḑênd că prin óste din afară nu ne
„pot supune, s'aŭ pus să ne ucidă în casa nóstră
„prin stricarea năravurilor şi prin sărăcie. Eĭ
„bine, ar fi ruşine pentru noĭ dacă după ce am
„scăpat de robia păgânuluĭ armat, ne am lăsa
„să fim robiţĭ, prostiţĭ şi sărăciţĭ de păgânul ne
„armat, dar cu limba veninósă şi cu unghiile as-
„cuţite care a intrat pe furişiŭ în casa nóstră,
„'şĭ a înfipt ghiarele luĭ spurcate în carnea nós-
„tră şi ne-a otrăvit cu suflarea luĭ necurată. Fiţĭ
„cu inimă copiĭ; şi, lăsând în voia Domnuluĭ
„familiile vóstre, pentru câtă-va vreme, adunaţi-
„vĕ împrejurul meŭ, ascultaţĭ poveţele mele şi
„ale luĭ Alexe, pe care 'l numesc ajutorul meŭ,
„şi să luptăm cu toţiĭ pentru a face şi noĭ ce-
„va pentru ţară, pentru ca să ducem pretutin-
„denĭ mórtea tiranilor şi libertatea românuluĭ.
„Chiar în nóptea acésta, fraţilor, trebuie să ne
„croim planul de luptă. Voesc însă, ca maĭ întêiŭ
„să vĕ daŭ eŭ un exemplu de bine-facere şi de
„umanitate. Voesc ca tĕnăra fată pe care o ve-
„deţĭ plângênd aci lângă mine să fie din minu-
„tul acesta zîna nóstră, zîna haiducilor naţionalĭ.

„Ea va fi soţia mea şi tovarăşea nóstră. Ea ne „va însoţi pretutindenî cu inima eî cea bună, „cu zîmbetul eî cel dulce, cu glasul eî mângăie„tor şi cu îngrijirea eî îngerescă. De câte orî no„rocul nu va fi pentru noî, ea va sci să ne în„curajeze şi să ne pornéscă la fapte marî; iar „când nóptea ne vom aduna la un loc, obosiţî „şi flămânḑî, vom găsi în tot-d'auna ce-va de „mâncare, un focşor care să ne încălḑéscă şi un „pat de frunze care să ne odihnéscă; şi când a „duoa ḑi va trebui să plecăm din noŭ în urmă„rirea planuluî nostru, ea ne va petrece cu ură„rile eî de bună isbândire. Inima eî va fi tot„d'auna cu noî şi ne va îndemna la fapte bune. „Am ḑis că ea va fi soţia mea şi trebuie ca chiar „în nóptea acésta, Dumneḑeŭ să véḑă unirea nós„tră. Ne vom uni aci, în mijlocul pădureî, sub „cerul mare şi frumos şi voî veţî recunósce în „ea pe soţia mult iubită a tovarăşuluî şi căpi„tanuluî vostru. Ea merită iubirea mea şi încre„derea vóstră, pentru că şi ea a suferit şi suferă „mult. Ea mĕ iubesce pentru că e orfană ca şi „mine, e nenorocită ca noî toţî; şi dacă n'aşî fi „luat-o cu mine, aşî fi făcut un rĕŭ, căcî ar fi „fost prada lăcomieî greculuî Megalicheades, care „'şî a pus ochiî pe ea şi a jurat perḑarea eî. „Grecul 'şî a pus în gând să veştejéscă bobocul „cel maî frumos din tóte florile satuluî, să arunce „în corupţiune inima cea maî curată şi sufletul „cel maî blând, să necinstéscă o fată de român. „Să o apărăm fraţiî meî, împotriva celuî spur„cat şi să ne facem datoria!...

— „*Să trăiţî!* — strigară de o dată 11 gla-

„surĭ. — Dumnedeŭ să vĕ ajute pe voĭ şi pe noĭ.
„Să mergem căpitane; du-ne unde voescĭ!...“

— „Nu vĕ grăbiţĭ, — dise Alexe, — trebuie „să ne facem planul ca să nu greşim. Dar maĭ „întâiŭ, trebuie să facem voia căpitanuluĭ, tre„buie să se săvârşéscă cununia, o cununie hai„ducéscă. S'aprindem crăcĭ de arborĭ, şi la lumina „foculuĭ, să jurăm supunere căpitanuluĭ şi so„ţieĭ luĭ.“

Toţĭ se învoiră şi Grozea strânse mâna luĭ Alexe, mulţămindu'ĭ pentru simţirile luĭ.

Numaĭ de cât ceĭ 11 tovarăşĭ se împrăsciară prin pădure şi începură să adune crăcĭ şi verdĭ şi uscate.

Pe când toţĭ eraŭ ocupaţĭ cu pregătirile munţiĭ, Grozea, ţinênd de talie pe frumósa fată, 'şĭ fixase ochiĭ în ochiĭ eĭ şi, fără a dice vre un cuvênt, căuta să ghicéscă după lucirea ochilor şi netezimea obrazuluĭ Marieĭ ceia ce se petrecea în sufletul eĭ. El o privia ne încetat iar ea plângea şi întrerupându'şĭ pentru un minut suspinele, 'şĭ ridică ochiĭ muiaţĭ în lacrămĭ către el şi, unindu'şĭ mâinele în semn de rugăciune, 'ĭ dise cu tonul cel maĭ dulce al femeeĭ sdrobită de suferinţă şi pătrunsă de iubire.

— „Grozea! Iubitul meŭ!... Mĕ încred în tine, „precum tu trebuie să te încredĭ în mine. Viaţa „mea trecută a fost turburată de multe valurĭ „aspre, de multe dile de amărăciune, pe carĭ nu„maĭ tu le aĭ sciut îndulci prin bunătatea inimeĭ „şi prin iubirea ta. Viaţa mea, de acum înainte, „va fi nu maĭ puţin turburată pentru că va tre„bui să trăiesc ascunsă prin pădurĭ şi fugărită „de mânia lumeĭ. Este însă o deosebire între a-

„ceste duoĕ felurĭ de viaţă şi acéstă deosebire e „că de aci înainte voĭ fi în tot-d'auna lângă tine „şi tu mĕ veĭ apăra cu tótă puterea ce 'ţĭ dă „iubirea ta şi cu ajutorul tovarăşilor tĕĭ. Te iu„besc, Grozea, precum nenorocitul iubesce pe spri„jinitorul sĕŭ, precum puişorul fără aripĭ iubesce „pe mama sa care 'l îngrijesce, apără şi învaţă „a sbura; precum femeia credinciósă iubesce pe „soţul sĕŭ bun şi iubitor. Nu mĕ părăsi, maĭ „ales acuma când mĕ încred în tine cu totul. „Fie-ţĭ milă de mine..."

Maria începu din noŭ a plânge; iar Grozea luându'ĭ capul între mâinĭ, puse pe buzele eĭ o sărutare dulce, o sărutare aşa de ardĕtóre în cât se părea că inimile lor s'aprind în focul cel maĭ curat şi ard pentru a nu maĭ rĕmânea din amânduoĕ de cât una singură care să bată de aceléşĭ gândirĭ, de aceléşĭ speranţe, de aceiaşĭ fericire. El 'ĭ ḑise:

— „Iubesce-mĕ Mario precum te am iubit şi „te iubesc eŭ. Încrede-te în mine. Fiĭ îngerul meŭ „păzitor; fiĭ zîna mea bine-voitóre, fiĭ amanta „inimeĭ mele; fiĭ soţia mea. Vom trăi ne des„părţiţĭ; iar dacă sfânta causă care m'aduce să „locuiesc pădurile mĕ va sili să mĕ depărtez câte „o dată de tine, nu te teme, căcĭ gândul meŭ „va fi tot-d'auna la tine şi inima mea va fi tot„d'auna topită în inima ta. Depărtându-mĕ une„orĭ de lângă sînul tĕŭ, va fi numaĭ pentru ca „fericirea nóstră să fie maĭ sigură şi maĭ apro„piată; iar în lipsa mea voiŭ îngriji tot-d'auna „să las pentru paza ta pe unul dintre ceĭ maĭ „credincioşĭ din banda mea.

O a duoa sărutare de foc fu ca un sigiliŭ sfânt pentru cuvintele schimbate între ceĭ duoĭ fericiţĭ.

Povarăşiĭ se întórseră cu cele trebuinciόse pentru nunta haiducéscă şi merseră cu toţiĭ puţin maĭ departe într'un luminiş de vr'o doă-ḑecĭ piciόre lung şi tot cam atâtea în lat. Acolo, se aşeḑară în cerc şi aprinḑênd cu cremene crăcile pe carĭ le ţineaŭ în mânĭ ridicate în sus, aşteptară ast-fel câte-va minute, în care timp Grozea şi Maria, îngenuchiară în mijlocul cerculuĭ luminos ţinêndu-se de mână.

Grozea luă cuvêntul şi vorbi ast-fel:

— „Fraţiĭ meĭ! silit a fugi din lume, din „causa răutăţeĭ όmenilor, nu pot săvărşi cu-„nunia mea, după formele întrebuinţate în „ţară. Pentru că însă unirea mea cu Maria „trebuia să se facă, am ales mijlocul acesta si-„gur fiind că dacă în ochiĭ lumeĭ noĭ nu suntem „cununaţĭ bine, însă în ochiĭ luĭ Dumneḑeŭ sun-„tem uniţĭ. Cununia luméscă este unirea a două „inimĭ şi a duoă corpurĭ pentru ajutorarea lor şi „*chiar* pentru îmulţirea omenireĭ. Cununia reli-„giόsă are însă scopul ca împreună duoă făpturĭ „să laude şi să mulţumέscă ceruluĭ care le-a a-„jutat să se unéscă în iubire, dreptate şi facere „de bine. Fie dar ca Dumneḑeŭ care ne vede şi „ne aude să priiméscă făgăduelile nόstre şi să „ne bine-cuvinteze. Fie ca lumina flacărilor ce „ne înconjόră să însemneze curăţenia gândurilor „nόstre, iar fumul ce se ridică spre cer, să ducă „Creatoruluĭ prinosul simţirilor nόstre şi jură-„mêntul ce facem de a fi uniţĭ până la mόrte „în frica luĭ Dumneḑeŭ, iubirea de όmenĭ şi „lupta pentru binele patrieĭ... Jurăm pe sufletul

„nostru că ne vom iubi şi ajuta în tótă viaţa,
„că în tóte faptele nóstre nu va fi de cât bine.
„Iar, dacă rĕŭ vom face câte o dată, va fi în
„scopul de a ieşi apoĭ binele şi dreptatea...
„*Jur*....!

— „*Jur!* asememea,—" ḑise Maria.

„*Jurăm!*" ḑiseră de o dată ceĭ 11 tovarăşĭ, iar sunetul acestor vocĭ străbătu tăcerea nopţeĭ şi se îndreptă către cer.

Grozea şi Maria se ridicară. Flacările se stinseră şi toţĭ se apropiară de ceĭ duoĭ socĭ fericiţĭ carĭ staŭ în picióre ne mişcaţĭ. Maria 'şĭ resimase capul de umĕrul luĭ Grozea şi nu maĭ plângea.

Grozea 'şĭ aruncă o privire repede peste tovarăşiĭ luĭ şi ḑise:

— „Acum trebuie să plecăm din acest loc.
„Flacările nóstre aŭ vestit negreşit satuluĭ fiinţa
„de ómenĭ în pădure. Arendaşul trebuie să fie
„îngrijat şi temător. El scie de sigur că eŭ am
„intrat în sat şi am dispărut împreună cu Maria.
„Maĭ scie că voĭ nu v'aţi întors de loc la casele
„vóstre şi póte să bănuiască acea ce noĭ voim a
„face..."

— Atât maĭ bine, ḑise unul din tovarăşĭ; 'l vom ucide chiar în nóptea acésta.

— Nu vĕ grăbiţĭ, căcĭ nu vom face nimic,— ḑise Alexe.

— „Ascultaţĭ de mine şi de Alexe, — ḑise
„Grozea. — Graba strică tréba şi nu se cuvine
„să fim fără minte. Gândiţi-vĕ că dacă pentru
„nimic am stat şépte anĭ închişĭ, apoĭ acuma,
„de vom fi prinşĭ vom şedea póte arestaţĭ tótă
„viaţa şi atuncĭ s'aŭ dus planurile nóstre, s'a dus

„una din nădejdile viitoruluĭ. Să plecăm d'aci pe „tăcute şi cât maĭ în grabă. Să trecem pe po„teca de la spatele pădureĭ şi să intrăm în pă„durea vecină. De acolo să ne coborâm în mar„ginea gârleĭ şi cam pe sub mal să ne strecurăm „de vale cu fereală până vom ajunge în dreptul „satuluĭ Vedescił unde vom intra în pădure şi „vom sta până la ḑiuă. Acolo ne vom înţelege „maĭ bine asupra mijlócelor prin carĭ să ne pu„tem ajunge scopul. Să mergem căcĭ orĭ ce în„târḑiere ne póte perde".

Nicĭ o împotrivire nu se ivi şi ceĭ 12 banditĭ împreună cu Maria urmară drumul arătat de Căpitat şi ajunseră în pădurea Vedesciĭ.

Sfatul Haiducilor

Pe când banditiĭ se strecuraŭ în tăcere pe sub râpele gârleĭ, la curtea luĭ Megalicheades era o mare nelinişte. Argatiĭ vĕḑuseră lumina de foc ce se ridica din mijlocul pădureĭ şi dedeaŭ cu idea că s'ar fi aprins pădurea. Insă arendaşul care era muncit de grózà încă de când aflase că 11 sătenĭ condemnaţĭ nu s'aŭ întors de loc p'acasă şi de când scia că Crozea a fugit cu Maria, el nu se temea nicĭ de cum de aprinderea pădureĭ, cea ce ar fi voit din tótă inima, numaĭ să nu fie alt-ceva, dar se temea gróznic că a

venit vremea când să 'şi priméscă resplata faptelor luĭ trêcute. Din minutul când apăru lumina în pădure, arendaşul începu să tremure şi nu maĭ vĕḑu în ómeniĭ seĭ de cât nişte bandiţĭ. I se părea că tălhariĭ aŭ şi înconjurat casa, că 'ĭ aŭ dat foc şi că 'l vor ucide. 'I se făceaŭ vedeniĭ şi tremura, întocmaĭ ca vinovatul care ascéptă osânda la mórte, când vede că nu e nicĭ un mijloc de scăpare.

In zadar se siliră argaţiĭ să liniştéscă pe boer. Megalicheades se repeḑi la grajd, scóse singur 4 caĭ din 16 câţĭ avea, 'ĭ înhămă la trăsură şi suindu-se în ea strigă vizitiuluĭ:

„Orĭ te jupoiŭ de viŭ orĭ mĕ ducĭ la ispravnic „până nu se luminéză de ḑiuă. Caută însă a ocoli „drumurile ce duc spre pădure."

Vizitiul dete din cap în semn că a înţeles, rîse în sine de frica boeruluĭ şi puse caiĭ pe gónă.

Megalicheades sbura peste câmpie tremurând şi uitându-se speriat în tóte părţile ca un nebun, pe când în pădurea Vedesciĭ se punea la cale sórta ḑilelor luĭ. Pe când el se ducea la ispravnic pentru a cere puterea armată cu care să prindă pe bandiţĭ, să năbuşéscă încercarea de libertate a românilor; pe atuncea pădurea Vedesciĭ se înfiora de bucurie căcĭ coprindea în sînul eĭ atâtea inimĭ patriotice, atâţia desmoşteniţĭ carĭ ardeaŭ de dorinţa de a avea în ţara lor un colţ de pământ unde să pótă trăi liberĭ şi departe de tiraniĭ de veneticĭ, grecĭ şi jidanĭ. Pe când arendaşul crăpa de nerăbdare s'ajungă maĭ curênd acolo unde se împărţea dreptatea numaĭ la javrele streine, pe atuncea haiduciĭ rugaŭ pe Dumneḑeŭ să le aducă maĭ curênd timpul cuviincios

utea îndeplini visurile lor şi ale în-
ı român.
. întunecósă, căcĭ luna apusese de
-va norĭ, în făşiĭ lungĭ şi dese ve-
ıéză-ḑi. Cu tóte acestea, aerul era
că era pe la mijlocul luneĭ luĭ Maiŭ.
pădure, bandiţiĭ şeḑură jos împreju-
a.
ase capul pe genuchiĭ soţuluĭ eĭ şi
e multă ostenélă ce 'ĭ coprinsese cor-
ı aceia. Ea adormi şi avu un vis
făcu să tresară de maĭ multe orĭ.
ṡ pe maica sa în mijlocul uneĭ gră-
plăcute la vedere şi cântând un
care o făcu să 'şĭ aducă aminte de
ceĭ sale de pe când mica eĭ Maria
ejurul caseĭ. Auḑi numele sĕŭ dându-
pe care buna sa mumă o smulsese
əĭ tulpină; şi tresări! Vĕḑu apoĭ pe
ngenuche lângă patul unuĭ bolnav,
şi spunêndu'ĭ să n'aibă grijă căcĭ
ia 'l vor păḑi şi 'l vor face sănătos;
ĕḑu în fine pe Grozea legat în lan-
:mate din inele albe şi negre; vĕḑu
departe de dênsul, dar nu'ĭ putea
jutor, şi că el o ruga şi o blestema.
, se deşteptă repede şi sări în sus,
eriată în jurul eĭ căutând cu lăco-
·a. Indată ce 'l vĕḑu lângă dênsa,
it, se aruncă de gâtul luĭ şi plânse
ıl. Grozea o măngăiă şi 'ĭ ḑise să se
gurăndu-o că a avut un vis rĕŭ din
ıleĭ corpuluĭ; dar că pe cât va fi

Fie că flacările ce ne încunjoară să însemneze curățenia gândurilor nóstre!

lăngă el şi el lăngă ea nimic nu va turbura pacea şi fericirea lor.

— Dar, cănd veĭ lipsi tu de lăngă mine? — întrebă Maria.

Grozea nu rĕspunse nimic; o privi însă cu dragoste, puse un sărut pe fruntea eĭ curată şi se mulţumi a'ĭ ḑice:

— Orĭ în ce împrejurare, suntem gata cu toţiĭ a te apăra. Şi ne voind a maĭ urma o întrevorbire care 'l ar fi întristat, se adresă către tovarăşiĭ sĕĭ şi le ḑise:

— Acum este timpul să ne gândim ce trebuie să facem. Nóptea e târḑie şi până la ḑiuă se cade să ne croim planul. Focul din pădure a deşteptat, de sigur, băgarea de sémă a celor de la curte şi se póte ca să fi şi pornit cine-va în urmărirea nóstră. La ḑiuă vom părăsi acest loc; dar pân'atuncĭ să ne facem planul întreg de luptă. Să vedem, Alexe, care este părerea ta.

— Eŭ cred, — ḑise Alexe, — că n'ar fi rĕŭ să batem ferul până e cald, chiar dacă arendaşul va fi fost însciinţat despre focul din pădure, el totu-şĭ dórme liniştit, de óre-ce se rézimă pe numĕrul argaţilor din curte şi pe armele de foc, pe carĭ, de alt-fel, nicĭ că le ar putea întrebuinţa, când ar fi vorba la adică. Să mergem acolo; să sfârşim repede cu dênsul şi până la ḑiuă suntem fie-care la casele nóstre; iar mâine vom spune că de şi am scăpat de la închisóre de duoă ḑile, dar venind spre casă, ne am întâlnit cu un călător care ne a spus că Megalicheades ne aştéptă pentru a ne bate şi închide din noŭ; că, în sfârşit, în nóptea asta, ne am luat inima în dinţi

şi am venit a casă pe tăcute, lăsându-ne în voia întâmplărei.

— Tu uiţi, Alexe, — dise Grozea, — că eŭ dacă am apucat acéstă cale, n'am făcut-o numaĭ pentru a ucide pe Megalicheades. Negreşit că el trebuie să péră de pe faţa pământuluĭ; dar în ţară sunt mulţĭ ca dênsul şi sciĭ că cu o flóre nu se face primăvéră. Ce ar folosi ţĕranuluĭ român dacă am tăia o ciupercă veninósă, când a doua di va cresce, în locul eĭ, o sută? Apoĭ, ce am fi noĭ maĭ mult de cât nisce omorâtorĭ de rând, dacă am căuta numaĭ să ucidem? Nu numaĭ prin foc şi sânge se vindecă rănile unuĭ popor; ci trebuie, alăturea cu mórtea, să turnăm peste rănile ţĕreĭ şi doctoriĭ înveselitóre şi întăritóre. Să ucidem acolo unde va fi nevoie de una ca acésta, dar în acelaşĭ timp, să nu uităm a mângăia pe ceĭ carĭ suferă. Acésta e menirea nóstră şi aşa trebuie să lucrăm.

— Te ascultăm căpitane, — diseră bandiţiĭ; iar Alexe, apropiându-se de Grozea 'l întrebă:

— Cu ce voescĭ să facĭ tóte acestea? Avem noĭ banĭ?

— Eştĭ maĭ în vêrstă de cât mine, Alexe; dar eştĭ încă un copil. 'Mĭ place inima ta; dar nu 'mĭ place necredinţa ta. Este vorba de banĭ? Eĭ bine, fie-care din noĭ a câştigat în ceĭ şépte anĭ de închisóre câte o sumişóră de banĭ lucrând în temniţă câte ce-va pe la alţĭ osândiţĭ maĭ cu dare de mână. Dar veĭ dice că atâta nu ne ajunge. Prea bine; şi eŭ sunt de ideia ta, maĭ ales că de mâine chiar ne va trebui caĭ bunĭ şi iuţĭ de călărie şi câte un rând de haine, căcĭ cele de pe noĭ aŭ început a se rupe. Ascultaţĭ dar. Ca

să ucidem chiar în nóptea acésta pe ciocoiul nostru, e lesne; dar, atuncĭ mâine vom fi póte prinşĭ şi vom trece de nisce tâlharĭ proştĭ, cum ḑiceam adineaurĭ. Vom fi chiar prinşĭ, căcĭ noĭ n'avem caĭ să fugim departe şi arendaşul trebuie să fi vestit saŭ să se fi dus el însuşĭ la zapciŭ şi la ispravnic şi mâine tot judeţul va fi împânat de poteră. Maĭ bine însă ar fi să lăsăm lucrurile să se linişteéscă; noĭ să ne perdem urmele de pe aicĭ şi să nu ne întórcem de cât numaĭ atuncĭ când vom fi sigurĭ de o isbândă mare şi pentru scopurile nóstre şi chiar pentru viaţa nóstră, care e folositóre multor nenorocițĭ. Dar, pentru că putem face ce-va în nóptea acésta, primesc o parte din părerea ta, adică să mergem la curte. Acolo însă, noĭ carĭ scim cotiturile, să ne strecurăm duoĭ inşĭ la grajd şi să luăm toţĭ caiĭ boerescĭ carĭ sunt, mi se pare 10 saŭ 12; alţĭ patru dintre noĭ să intre la argaţĭ, să ĭ lege şi să le iea hainele; iar ceĭ alţĭ cincĭ să păzéscă pe la colţurile caseĭ.

— Dar încă unuĭ din noĭ ce să facă căpitane? — ḑise un haiduc.

— Unul va rĕmâne aci cu Maria care va trebui să se odihnéscă. El va îngriji de ea şi o va apăra. Aşĭ rĕmâne eŭ aicĭ; dar n'aşĭ voi să facem un singur pas fără să fiŭ şi eŭ între voĭ, fără să am şi eŭ acéstă mândrie. De aceia, va rĕmâne aicĭ ajutorul meŭ, Alexe.

Alexe tresări şi se uită repede la Maria care adormise din noŭ şi n'auḑ-a nimic din cele ce se plănuiaŭ acolo.

Grozea băgă de sémă tresărirea luĭ Alexe; dar